

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1-'96

Waterschapswapen Het Scheldekwartier

In 'Van Schild en Vaan' een vlugschrift van de Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde, troffen wij een artikel van W. van Ham aan over de nieuwe waterschapswapens van West-Noord-Brabant. Dankzij de medewerking van de auteur en de redactie mochten we de inleiding en het gedeelte over waterschap Het Scheldekwartier overnemen.

Met ingang van 1 januari 1995 zijn in West-Noord-Brabant acht waterschappen samengevoegd tot drie grotere. Deze herindeling vormt een (voorlopige) afsluiting van het beleid, waardoor de waterschappen in deze provincie tot een betrekkelijk gering aantal (7 waterschappen, 2 heemraadschappen) zijn teruggebracht. Het voeren van wapens door waterschappen kwam in de provincie Noord-Brabant slechts moeizaam op gang. Alleen uit het vroegere Hollandse gebied zijn historische polderwapens bekend: van het dijkcollege van de Hooge Maasdijk van het Land van Heusden (bevestigd in 1819), het Oudland van Altena (bevestigd in 1847) en van de Emiliapolder bij Geertruidenberg (17e eeuw, bevestigd in 1967). Het waren stuk voor stuk wapens van de vroegere heren en vrouwen van die gebieden, geen eigen heraldische creaties. Het eerste moderne waterschapswapen werd in 1951 verleend aan het Stroomgebied, thans het waterschap De Dommel. Tot en met 1995 zijn 28 wapens voor waterschappen tot stand gekomen, waarvan er thans nog 9 gevoerd worden.

Ontwerpen

Er zijn dus 19 wapens vervallen, de oudere meegerekend. De laatstelijk opgeheven waterschappen voerden ieder een wapen. Ondergetekende had de eer, ontwerpen te maken voor de thans gevormde waterschappen. Bij de technisch-heraldische voorbereidingen en voor het vervaardigen van nettekeningen verleende de wapentekenaar Peter Koster te Bergen op Zoom zijn medewerking. De uiteindelijke wapenvoorstellen kregen vorm na

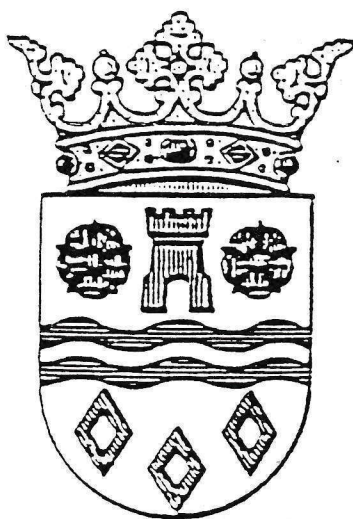
overleg namens de desbetreffende besturen met de Hoge Raad van Adel. Dat college stelde er prijs op, dat de drie wapens volgens hetzelfde 'principe' zouden worden opgebouwd. Dit komt er op neer, dat de wapens een aantal gemeenschappelijke kenmerken vertonen: zij zijn golvend doorsneden, al dan niet door een golvende balk; de bovenhelften zijn gedeeld, met in elk kwartier één wapenfiguur; de benedenhelften vormen elk één vak, waarin drie wapenfiguren, volgens de veelgebruikte formatie 2 : 1. Omdat ons tijdschrift zich in hoofdzaak beperkt tot de gemeente Wouw, is in overleg met Jan Melsen van de Noord-Brabantse Commissie voor wapen- en vlaggenkunde besloten om alleen het gedeelte over Het Scheldekwartier over te nemen.

Het Scheldekwartier.

Dit nieuwe waterschap, gevestigd te Wouw, is tot stand gekomen per 1 januari 1995 door samenvoeging van de waterschappen De Agger, De Mark-Vlietlanden en Zoomvliet en heeft een grootte van ongeveer 50.000 ha. Het nieuwe waterschap ligt in de gemeenten Bergen op Zoom, Halsteren, Hoeven, Huijbergen, Nieuw-Vossemeer, Ossendrecht, Oudenbosch, Oud en Nieuw Gastel, Putte, Roosendaal en Nispen, Rucphen, Steenbergen, Woensdrecht en Wouw of gedeelten daarvan en kleinere gebieden van Dinteloord c.a., Etten-Leur, Klundert, Standdaarbuiten en Zundert. Elk van de drie opgeheven waterschappen voerde een wapen.

De Agger

Het waterschap De Agger was totstandgekomen in 1988 door samenvoeging van elf vroegere waterschappen. Daarvan waren er negen in een verder verleden gevormd uit twaalf zelfstandig beheerde polders en uit hogere gronden. Voorheen was van belang de staatkundige scheiding tussen Brabant en Zeeland, die samenviel met de Agger, een verland gedeelte van een vroegere loop van de Schelde dat thans nog partieel de grens vormt tussen de gemeenten Ossendrecht en Woensdrecht. Het wapen van dit waterschap vertoonde in hoofdzaak vijf golvende, zilveren dwarsbalken op sinopel (groen).

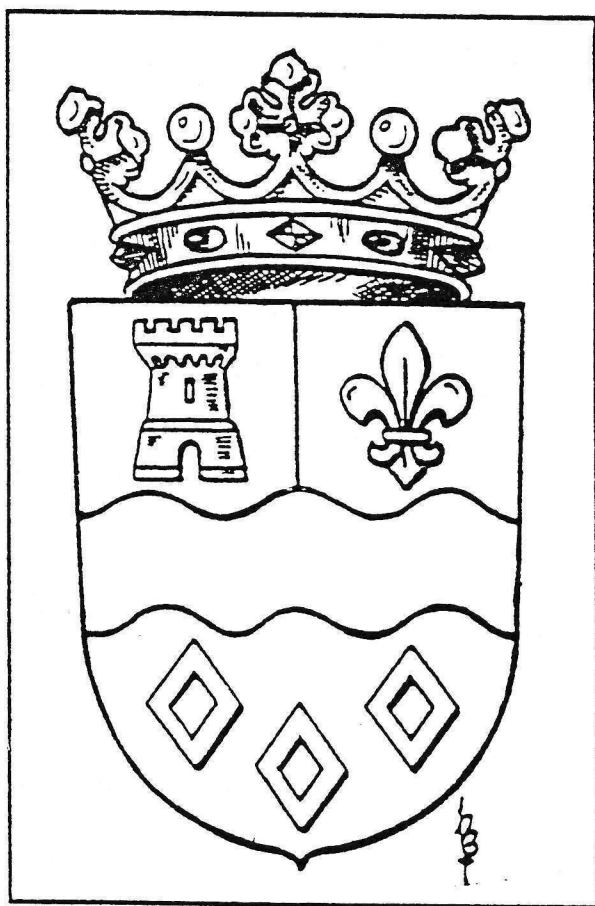
De wapens van de waterschappen De Agger (1990), Mark-Vlietlanden (1987) en Zoomvliet (1988)

Hiermee werden de vijf districten aangeduid. Door de afwisselende kleuren groen en zilver was een verdeling in elf delen ontstaan, die aan de voormalige waterschappen herinnerde. Deze kleuren waren ontleend aan de kenmerkende benedenhelft (in groen drie zilveren maliën) van het wapen van de heren en markiezen van Bergen op Zoom uit het huis Glymes. Dit wapen is opgenomen in de wapens van enige gemeenten die tot het voormalige Markiezaat van Bergen op Zoom hebben behoord en deel uitmaakten van het waterschap: Halsteren, Ossendrecht, Woensdrecht en Wouw. Het hartschild was ontleend aan het wapen van de ambachtsheerlijkheid Agger, bestaande uit een zwarte lelie op een gouden schild. Het wapen werd verleend bij Koninklijk Besluit van 14 maart 1990, No.89.031579 en omschreven als volgt: In zilver vijf golvende dwarsbalken van sinopel; in een hartschild van goud een lelie van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.¹⁾

Mark-Vlietlanden

Het waterschap De Mark-Vlietlanden was tot stand gekomen in 1986 na opheffing van de waterschappen Heerjansland, De Hoevense Beemden, de Sint Maartenspolder en de Oude en Nieuwe Landen. Deze waren grotendeels gelegen onder het gebied van het Heemraadschap van Mark en Dintel. Hieraan werd het bovengebied van het Heemraadschap van de Roosendaalsche en Steenbergische Vliet toegevoegd. Heer Jansland of Nieuw Gastel was bedijkt op initiatief van de markies van Bergen op Zoom, de overige polders lagen in een gebied waarin de grondheerlijkheid (en recht van aanwas) in handen was van de abdij van Sint Bernard aan de Schelde, eertijds gevestigd te Hemiksem (provincie Antwerpen, België). In het wapen van dit waterschap werden de genoemde heemraadschappen aangeduid door een blauwe tweelingbalk. In het officiële wapen van het heemraadschap van de Roosendaalsche en Steenbergische Vliet kwam een golvende balk voor, evenals in het wapen van het vroegere heemraadschap van De Mark en Dintel, verleend in 1959. Daarin waren bovendien symbolen voor de landbouw en nijverheid van de streek opgenomen.²⁾

Het nieuwe wapen van het waterschap Het Scheldekwartier

Het streekeigene werd aangeduid door symbolen, ontleend aan de wapens van de voornaamste in het waterschap gelegen gemeenten: in de bovenhelft de burcht uit het wapen van Hoeven, geflankeerd door rozen uit het wapen van Roosendaal en Nispen. De drie maliën in de benedenhelft komen voor in de gemeentewapens van Oudenbosch, Oud en Nieuw Gastel en Rucphen. Het wapen werd verleend bij Koninklijk Besluit van 21 augustus 1987, No.25 en omschreven als volgt: In zilver en golvende tweelingsbalk van azuur, vergezeld van boven van een burcht van keel, aan weerszijden vergezeld van een roos van keel, beneden van drie maliën van sinopel, geplaatst twee en één. Het schild gedekt met gouden kroon van drie bladeren en twee parels.³⁾

Zoomvliet

Het waterschap Zoomvliet was in 1988 tot stand gekomen door samenvoeging van de zeven vroegere waterschappen, die in 1934 resp. 1935 waren opgericht. Bij het samenstellen van het wapen voor dit voormalige waterschap werd uitgegaan van het streven naar representatie van de historische gebieden waarbinnen de samengevoegde waterschappen waren gevormd. Dit zijn de heerlijkheden Steenbergen en Vossemeer en gebieden van het Markiezaat van Bergen op Zoom, met name Bergen op Zoom, Halsteren, Oud en Nieuw Gastel en Wouw. Voor de polders onder Steenbergen werd in de bovenhelft het wapen van Nassau opgenomen omdat het merendeel van de polders bedijkt is op initiatief van de Nassau's als heren van Steenbergen. De golvende balk was ontleend aan het wapen van de ambachtsheerlijkheid Oud- en Nieuw-Vossemeer, dat van de voormalige gemeente Oud-Vossemeer en dat van de nog bestaande gemeente Nieuw-Vossemeer. De golvende balk symboliseerde tevens het element 'water' en onderstreepte het karakter van het wapen als waterschapswapen. In de benedenhelft van het wapen waren de drie maliën of doorboorde ruiten uit het wapen van Glymes opgenomen om de gebiedsdelen onder het vroegere markiezaat van Bergen op Zoom aan te duiden. Het wapen werd verleend bij Koninklijk Besluit van 22 augustus 1988, No.10 en omschreven als volgt: Doorsneden door een golvende

dwarsbalk van zilver; I in azuur, bezaaid met gouden blokjes, een uitkomende leeuw van hetzelfde, getongd en genageld van keel; II in sinopel drie maliën van zilver, geplaatst twee en één. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.⁴⁾

Nieuwe wapen

De besturen van de drie waterschappen die in het nieuwe waterschap Het Scheldekwartier zijn opgegaan hebben een voorkeur uitgesproken voor een ontwerp, waarin zowel elementen van de huidige wapens zijn terug te vinden als gebiedskenmerken worden gesymboliseerd. Een golvende dwarsbalk kwam voor in de wapens van elk van de drie voormalige waterschappen. De dwarsbalk is enkelvoudig, om de nieuwe eenheid aan te duiden en tevens om de zorg voor een schoon milieu te onderstrepen. De burcht in het eerste kwartier van de bovenhelft van het wapen is ontleend aan het wapen van de Mark-Vlietlanden, maar vertegenwoordigt tevens de bebouwde oppervlakten (de steden en dorpen) binnen het gehele gebied. De kleuren keel (rood) en zilver (wit) komen tevens voor in de wapens van de grootste gemeenten binnen het nieuwe waterschap (Bergen op Zoom en Roosendaal). De lelie in het tweede kwartier is ontleend aan het wapen van het voormalige waterschap De Agger, maar symboliseert tevens de agrarische gebieden binnen het gehele nieuwe waterschap. De benedenhelft vertegenwoordigt door zijn groene kleur de natuurterreinen die een belangrijk component van het waterschapsgebied uitmaken. De zilveren maliën komen voor in de wapens van zeven gemeenten in het gebied: Halsteren, Ossendrecht, Oudenbosch, Oud en Nieuw Gastel, Rucphen, Woensdrecht en Wouw, alsmede in die van de waterschappen Zoomvliet en van de Mark-Vlietlanden. Het wapen is gedekt met de voor waterschappen gebruikelijke kroon van drie bladeren en twee parels.

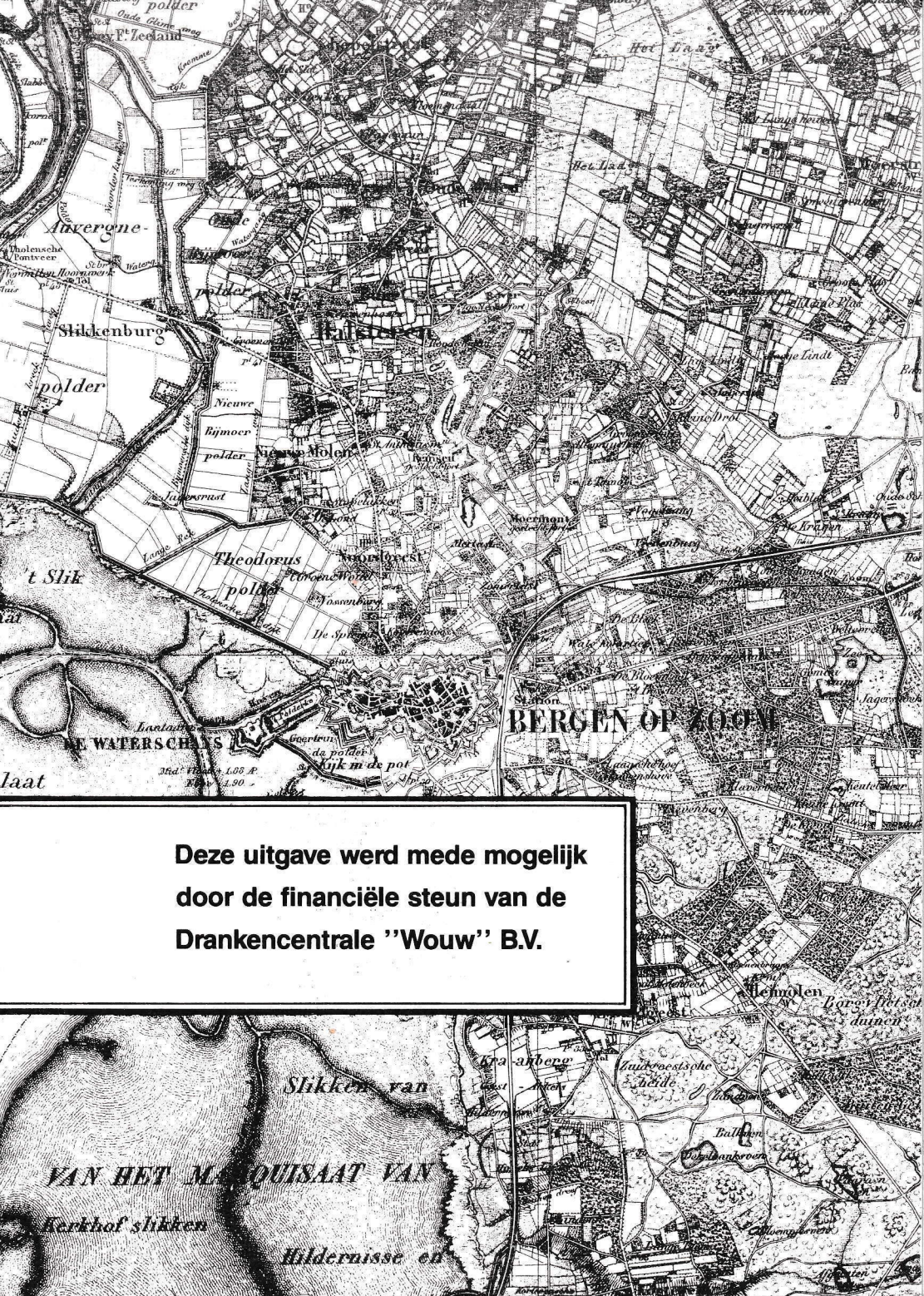
Het wapen is verleend bij Koninklijk Besluit van 21 maart 1995, No.95.001465 en daarin omschreven als volgt: Doorsneden door een golvende dwarsbalk van zilver; I gedeeld; a in keel en geopende burcht van zilver, verlicht van sable; b in goud een lelie van sable; II in sinopel drie

maliën van zilver. Het schild gedekt met een kroon van goud van drie bladeren en twee parels.

W.A.van Ham.

Noten:

1. W.A.van Ham, Het wapen van het waterschap De Agger, De Nederlandsche Leeuw, jrg. CVII (1990), kol.456-458.
2. Het wapen van De Mark en Dintel was verleend bij Koninklijk Besluit van 5 oktober 1959, No.21 en omschreven als volgt: In goud een geledigde golvende dwarsbalk van sabel, gevuld van zilver, in het midden verbroken eveneens van sabel, boven vergezeld van drie suikerbieten van sinopel en onder van een twaalfzijdig rad van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paarlen. W.A.van Ham, Vervallen wapens, p.368.
3. W.A.van Ham, Het wapen van het Waterschap De Mark-Vlietlanden, De Nederlandsche Leeuw, jrg. CIV (1987), kol. 500-502.
4. W.A.van Ham, Het wapen van het Waterschap Zoomvliet, De Nederlandsche Leeuw, jrg. CVI (1989), kol. 141-142.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

VAN HET MARQUISAAT VAN

Kerkhof slikken

Hildernisse en